

šundroman, ako je to izvorno delo, dosegel z njim precejšnjo stopinjo »popolnosti«.

Heyse - Novograjski: **Izgubljeni sin**. Gorica, 1913. Tiskarna Seitz. — Heyse je priznan nemški novelist. Pravijo, da njegov slog dosega samega Goetheja. Literarne zgodovine ga imenujejo klasičnega epigona in najodličnejšega uda takozvane monakovske šole, ki tvori v nemški literaturi podobno poglavje kot Stritarjev Zvon v slovenski; lepota forme in izbiranje lepih odlomkov iz življenja, kar se potem še ozaljša s kako teoretično žalostjo ali kaj podobnega. Res ne vem, čemu smo dobili to prestavo, ko nam je taka plehka literatura že davno tuja in antipatična. Prazen uvod in naivna prestava nista v čast ne Novograjskemu, ne Heyseju.

A. Brückner: **Die Wahrheit über die Slavenapostel**. Tübingen, 1913. — Slavist in literarni historik Brückner je podal pod gornjim naslovom svoje že iz Arch. f. sl. Phil., 1906, str. 186 — 229, znane nazore o vprašanju slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda. Predmet, ki ga je prvotno obdelal v strokovnem listu, najde sedaj pot med širše občinstvo in gotovo vzbudi živahno zanimanje. Knjiga je zbirka ugovorov (ne le Brücknerjevih!) proti stališču, ki ga v tem vprašanju zavzemajo Jagić, Snopek i. dr., ali kakor pravi pisatelj, boj proti klerikalcem (»Römlinge«) in panslavistom. In treba je priznati, da najde marsikak zagovornik dosedaj splošno veljavnih naziranj o sv. bratih v Brücknerju nasprotnika, ki mu ne bo tako lahko priti do živega. Blesteč, jasen stil, popolno poznavanje materiala in iz njega izvirajoča gotovost v duhovitem podajanju zagradi čitatelja takoj na prvih straneh in ga prevzema do konca. — Iz knjige podam le ono, kar se ne krije s splošnimi naziranj. (Glede Snopkovih ugovorov prim. »Čas« 1908, 392—395.) — Cirilo-metodijsko vprašanje je svetovnozgodovinske važnosti, po Brücknerjevem mnenju »v svetovni zgodovini ni poglavja, ki bi se bilo obdelovalo v toliko jezikih in s toliko stališč« (1) kot to. Po temeljito naštetih literaturi se obrne takoj k podlagi svojih izvajanj, k slovanskima legendama, papeškim pismom iz l. 873. — 885., »liber de conversione«, pismu bibliotekarja Anastazija škofu Gauderichu (5). Najvažnejši sta legendi; iz njih šele so nastale druge, kakor n. pr. italska. A tudi slovanski legendi moramo vzeti le kot taki: naloga preiskovalca je, da razlušči legendarno od pravega, kajti doslej se je gledalo nanje le s predsodki in ne kritično (19). Poglobiti se moramo v ono dobo in v položaj tedanjega človeka, potem šele presojudati. Brücknerjeva prednost je, da vzbudi vtis, kakor da postopa tako, in res se moramo čuditi preprostemu, a prepričevalnemu načinu razglabljanja snovi. Legendi sta od različnih pisateljev, sestavljeni prvotno v slovanskem jeziku in ne v grškem (16). Pisani sta v duhu grške cerkve, odtod nasprotja v razlagah, ki so le posledice različnih tendenc. Že v jedru legende, »kjer je le želja mati misli«, leži, da postavlja oba brata povsod v ospredje in v najboljšo luč. Tako je razumeti Konstantinovo pot k Arabcem, ki jo je napravil le kot spremljevalec ekspedicije, tako poročilo o izpreobračanju Kazarov in najdbi relikvij sv. Klementa, kar ne odgovarja resnici (29). Ker se Konstantinu načrt s Kazari ponesreči, napravi drugega. Ne da bi jih klical Rastislav, iz lastnih nagibov se napravita sv. brata na Moravsko. Dokaz za prvo trditev je verjeten, a zakaj gresta ravno na Moravsko, a ne

na Hrvaško, če že ne v Bolgarijo, kamor se vendar po dvajsetih letih preseli njuno delo? Na Moravskem najdeta hudo nasprotstvo, zato iščeta v Rimu sankcije svojemu delovanju. Ni ju vabil papež k sebi, razmere so ju prisilile do tega koraka. Metod je posvečen za škofa šele ob drugem prihodu v Rim, na Kocelovo prošnjo. — Ni pa pravo pismo, ki ga baje papež ob tej priliki piše Kocelu. Je falzifikat po pismu Ivana VIII. iz l. 880. (63). Papež torej z nikakim dekretom ne dovoljuje ali celo zaukazuje slovanskega bogoslužja, ga le pripušča. Disputiranje s cerkvenimi učenjaki v Benetkah spada v pravljico, kakor imajo sploh vse teološke tirade v legendi le namen, podpirati in opravičevati stališče bratov proti Rimu, ki ni bilo vedno korektno. Ravnotako se je dosedaj napačno razlagal kraj Metodovega prepisa z nemškimi škofi; ni se vršil pred Sventopulkom, kakor mislita Jagić in Novotný, pač pa pred Ludvikom Nemcem (71). To je edini slučaj, da nemške listine omenjajo Metoda (74). Ko se Metod vrne l. 873. na Moravsko, se ne briga za papežvo (Ivan VIII. 873) prepoved slov. liturgije. To mu nakoplje še več nasprotnikov, kajti niti Sventopulku, niti njegovi okolici ni ljubo Metodovo počenje. V ta čas pade domnevano krščenje Borivoja po Metodu, česar pa kljub trditvi modernih zgodovinarjev ni mogoče dokazati (78). — Nevolja nad Metodom raste, Sventopulk se v Rimu pritoži (83), kajti »cerkveno neodvisnost je pripravljaj s svojo tesno zvezo z Rimom« (83), a ne da bi se hotel po slov. liturgiji od njega osvoboditi. Metod se v Rimu opraviči in res pripravi papeža, da se postavi glede slov. liturgije na stališče »tolerari posse« (85). Obenem dovoli latinsko mašo, mesto edinstvi nastaneta na Moravskem dve stranki, očitiden Metodov poraz v Rimu (87). Papežvo pismo iz l. 880. je pravo in tvori podlago za ono iz l. 870. »Iz Rima se je vrnil Metod l. 880. navidez zmagoslaven, v resnici pa poražen« (90). Tu začne v njegovi glavi zoréti misel, ki jo zna Brückner kot zelo verjetno opisati. Ker se mu majajo tla na Moravskem in v Rimu, začne misliti na Bizanc in Bolgarijo ter pripravljati pot poznejšim dogodkom. Napravi se tjadol. »Tako se je vrnila slov. liturgija na tla, odkoder je pred skoro 20 leti izšla« (93). Snopek taji to potovanje (91). Po vrnitvi prevede Metod celo sv. pismo; protidokaz, češ da ni od tega dela nikakega sledu, ne more veljati (93). Ker sufragán Viching deluje po vsej pravici na svoj način, ga Metod izbóci iz cerkve. To je bil »Metodov najnepremišljenejši, najstrastnejši korak, ki je moral postati za njegovo delo usodepoln« (98). S tem anatema pokoplje še zadnje simpatije, ki jih uživa njegova stranka na Moravskem. Po njegovi smrti se zanjo nihče ne zavzame, ampak mora zasramovana zapustiti deželo. Da je pa iz Moravske popolnoma izginila slov. liturgija, so bili Metodijci sami krivi, kajti »kljubovali so s pravico izdani, izrecni papeževi prepovedi« (sc. Štefanovi 885) (109). Pisateljevo poljsko stališče (po Jagiću) se pozna v naziranju o pomenu slov. bogoslužja za zapadne Slovane. Ti niso z njim ničesar izgubili (116), pač pa so pridobili Bolgari, kar jim je pa pozneje neizmerno škodovalo (125). Zanimivo in novo je razlaganje postanka pravljice o Rastislavovi prošnji za slovanske učitelje (118). — Tako Brückner. Se mu je posrečilo podati resnico, kot jo je napovedal? Bi zanikal, kajti pomena te knjige ne vidim v postavljanju novih rezultatov, ki so še negotovi, marveč v reakciji proti dosedanemu